

Нерідко девіації на війні є результатом прояву збоченої групової психології, неповноцінних колективних традицій, які можуть складатися навіть у елітних військових частинах. Так, у колективній психології може взяти гору настроїв «Війна є війна», «Війна все спише», «Переможців не судять», здатний стати основою для формування злочинних установок. Окремі девіантні форми поведінки можуть розглядатися військовослужбовцями як необхідна умова підтвердження («скріплення кров'ю») їхнього нового бойового статусу або стати свідченням їхньої особливої бойовитості.

Список бібліографічних посилань

1. Змановская, Е.В. Девиантология : Психология отклоняющегося поведения : учеб. пособие. М. : Издательский центр «Академия», 2003. 395 с.
2. Кокурин О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. К.: ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
3. Караяни А. Г., Сыромятников И. В. К21 Прикладная военная психология. СПб: Питер, 2006. 369 с: ил. (Серия «Учебное пособие»)..
4. Почему солдаты на войне насилуют и убивают: психологи о преступлениях. URL: <https://www.dw.com/ru/pochemu-soldaty-na-vojne-nasilujut-i-ubivajut-psihologi-o-prestuplenijah/a-61522955> (дата звернення 06.05.2022)

Одержано 10.04.2022

УДК 159.9

Олена Григорівна ШАХОВА,

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7860-6972>

ЕКЗИСТЕНЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Екзистенція (лат. *existentia*: існування) – філософська категорія для означення конкретного буття в існуванні, яка нині, завдяки екзистенціалізму, розглядається в розумінні людського достеменного існування, живої процесуальності, відкритої динаміки реалій [1]. Йдеться про неперервний вибір людиною своїх можливостей та конструювання свого майбутнього протягом всього життя и, особливо, в кризових ситуаціях.

В даний час, в умовах війни в Україні люди стикаються з екзистенційними переживаннями, пов'язаними з руйнуванням базового почуття безпеки; втратою джерел доходу; вимушеною міграцією; втратою зв'язків, майна та членів сім'ї. Страждання, які приносить війна, породжують питання, що Альфред Ленгле (сучасний відомий австрійський психолог і психотерапевт) свого часу сформулював таким чином: «Чи не надто сумно жити у світі, в якому може статися таке тяжке та страшне? Наскільки можна жити за таких умов?» [2, с. 48]. Подібні роздуми про втрати та страждання можуть призводити до виникнення питання про сенс

життя та його цінність. Усвідомлення крихкості життя, ненадійності його краси та цінності викликає сум про неможливість утримати чудо життя. Це може настільки затьмарити існування, що життя втратить сенс, цінність, цілісність і перестане здаватися щастям.

Віктор Франкл, всесвітньо відомий австрійський психіатр, психотерапевт і філософ, колишній в'язень нацистського концтабору, спираючись на свій важкий досвід часів другої світової війни, розробив теорію, яка описує особливості світогляду, що допомагають людині вижити в екстремальних умовах. Спостерігаючи за іншими в'язнями концтабору, він помічав, що ті, хто зневірився, не знаючи, коли прийде порятунок, не маючи духовної опори та спрямованості в майбутнє, впадали в апатію, що зазвичай швидко призводило до їхньої загибелі. Мужність жити або втома від жахливого життя зазвичай залежали лише від того, чи мала людина віру в сенс життя, її життя. Девізом усієї психотерапевтичної роботи В. Франкла у концтаборі були слова Ф. Ніцше: «У кого є Навіщо жити, той може винести майже будь-яке Як». «Навіщо» — це зміст життя, а «Як» — це ті умови, які роблять життя настільки важким, що його можна витримувати, лише зважаючи на його «Навіщо». Якщо вдавалося допомогти ув'язненим знайти сенс їхнього життя (тобто «Навіщо»), то вдавалося допомогти їм примиритися з жахливим «Як» їхнього існування і вистояти перед кошмарами життя у концтаборі [3, с. 97].

В. Франкл допомагав зневіреним людям, які казали, що їм вже нічого більше чекати від життя, знайти не якийсь загальний смисл, а конкретний смисл їхнього особистого існування. Він робив у них свого роду «коперніканський переворот» тим, що переносив фокус їхньої уваги з питання: «Що мені ще чекати від життя?» на питання: «Що життя очікує від мене?». І дуже скоро виявлялося, що на всіх у житті чекають цілком конкретні завдання: на одних – улюблена справа, на інших – близькі люди. Таким чином, унікальність і незамінність людини може надати її життю безумовного сенсу, незважаючи на страждання.

Прагнення людини до пошуку та реалізації сенсу свого життя В. Франкл розглядає як вроджену мотиваційну тенденцію, яка притаманна всім людям і є основним двигуном поведінки та розвитку особистості. Відсутність сенсу породжує в людини стан, який В. Франкл називає екзистенційним вакуумом. Важливо те, що він описує 3 шляхи, за допомогою яких людина може зробити своє життя осмисленим: по-перше, за допомогою того, що ми даємо життю (у сенсі нашої творчої роботи); по-друге, за допомогою того, що ми беремо від життя (в сенсі переживання цінностей), і, по-третє, за допомогою позиції, яку ми займаємо по відношенню до долі, яку ми не можемо змінити. Кожному шляху відповідають три групи цінностей: цінності творчості, цінності переживання та цінності відношення [3, с. 104].

Пріоритет належить цінностям творчості, основним шляхом реалізації яких є праця. При цьому смисл і цінність набуває праця людини як внесок у життя суспільства, а не просто як її заняття. Сенс праці людини полягає насамперед у тому, що вона робить понад свої службові обов'язки, що вона привносить як особистість у свою роботу.

Цінності творчості є найбільш природними та важливими, але не необхідними. Згідно з В. Франклом, смисл життю може надати заднім числом одна-єдина

мить, одне яскраве переживання. З усіх цінностей переживання В.Франкл докладно зупиняється на коханні. Любов - це взаємовідносини на рівні духовного, смислового виміру, переживання іншої людини в її неповторності та унікальності. Але все ж таки навіть любов не є необхідною умовою чи найкращим варіантом осмисленості життя. Індивід, який ніколи не любив і не був коханим, проте може сформулювати своє життя дуже осмисленим чином [3, с. 106].

Найбільше значення для набуття сенсу життя В.Франкл надає цінностям відносини. До цих цінностей людині доводиться вдаватися, коли вона опиняється в обставинах, які вона не в змозі змінити. Але за будь-яких обставин людина вільна зайняти осмислену позицію по відношенню до них і надати своїм стражданням глибокий життєвий сенс. І тоді стає очевидним, що існування ніколи не може виявитися безглуздом за своєю суттю. Життя людини зберігає свій сенс до кінця – до останнього дихання. Звернення до цінностей ставлення виправдане у ситуаціях, які сприймаються людиною як безвихідні та безглузді, тобто лише тоді, коли всі інші можливості активного впливу на власну долю вичерпані [3, с. 111].

В. Франкл наголошує, що смисли не вигадуються, не створюються самим індивідом, їх треба шукати та знаходити. Ми можемо лише вибрати покликання, в якому ми знайдемо сенс. Смилом може стати лише те, що відчутно і досягнуто з погляду його цінності, потреби та привабливості. Ніхто не може дати нам єдиного смислу, який ми можемо знайти в нашому житті, в нашій ситуації. Проте логотерапія, розроблена В.Франклом, ставить за мету розширення можливостей клієнтів бачити весь спектр потенційних смислів, які може містити в собі будь-яка ситуація.

Кожного дня і кожної години можна знайти новий смисл, і на кожному людину чекає свій особливий смисл. Смисл містить у собі "програму дії", яка найкраще пристосована до реальності, що існує в даний момент. Немає такої ситуації, в якій нам би не була надана життям можливість знайти смисл, і немає такої людини, для якої в житті не знайшлося б якоїсь справи. Можливість здійснити сенс є завжди унікальною, і людина, яка може її реалізувати є завжди неповторною.

В.Франкл стверджує, що навіть ті сторони існування, які видаються нам негативними (страждання, вина і смерть), мають смисл і можуть бути перетворені на щось позитивне. Смисл, який можна побачити в безвихідних ситуаціях, залежить від того, як ми до них ставимося і чи займаємо внутрішню позицію, здатну обмежити вплив долі. Відповідаючи на запитання: "Навіщо мені це дано і заради чого мені продовжувати жити в цей тяжкий час?", людина може думати про близьких людей, про Бога або про те, щоб вберегти свою свободу приймати рішення і свою людську гідність від руйнівної сили долі. Це цінності особистих життєвих настанов, життєвої позиції. Чим важчими є життєві обставини, тим глибший смисл прихований у них і тим сильніше, на думку В.Франкла, нас має хвилювати питання "Навіщо?", яке допомагає досягнути смисл [3, с. 121].

Здійснюючи смисл, людина реалізує саму себе. Здійснюючи ж смисл, який міститься в стражданні, ми стаємо зрілими, ростемо і переростаємо себе. Саме там, де ми є безпорадними та позбавленими надії, де ми не в змозі змінити ситуацію, — саме там ми відчуваємо необхідність змінитись самим. Страждання має сенс, якщо ти сам стаєш іншим. Те, як людина приймає тяготи життя, та мужність, яку вона виявляє у стражданнях, гідність, яку вона виявляє, будучи засудженою і приреченою, — усе це є мірою того, наскільки вона відбулася як людина.

Використовуючи логотерапію В. Франкла, ми можемо створювати собі опору на смисл у нинішніх важких умовах війни, враховуючи всі 3 шляхи осмисленого життя: наближаючи перемогу вносити свій посильний творчий внесок у справу миру; продовжувати залишатися живими, відчувати, насолоджуватися красою природи, любити та переживати пов'язаність з іншими людьми; а якщо ми знаходимося в ситуації, яку ми не в змозі змінити, ми можемо усвідомлено вибрати як до неї ставитися, змінювати себе, ставати більш зрілими та мудрими.

Список бібліографічних посилань

1. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. - Київ : Абрис, 2002. - 742 с.
2. Längle A. Existenzanalyse und Logotherapie (Psychotherapie kompakt). - Kohlhammer W., 2021. - 269 p.
3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. - Видав-во: Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2020. – 160 с.

Одержано 28.03.2022

УДК 159.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,
перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна не залишає без змін функціонування жодної державної інституції. Особливо це стосується органів та установ сектору безпеки і оборони України.

На засіданні Верховної Ради України 15 березня 2022 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії режиму воєнного стану» (законопроект № 7147). Новим законом передбачено певні доповнення повноважень Національної поліції.

- *Запити на інформацію.* За письмовим запитом безоплатно одержувати і від держорганів, і від органів місцевого самоврядування (ОМС), а також від юридичних осіб державної форми власності інформацію, що необхідна для виконання визначених Законом України «Про Національну поліцію» завдань і повноважень поліції (в тому числі щодо військовополонених).

- *Спеціальне конвоювання.* Здійснювати конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, тих, які під вартою, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, охороняти їх у залі суду.